

УДК 316.7

В.С. Рудюк,
аспірант кафедри філософії права та юридичної логіки
Національної академії внутрішніх справ

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ ГУМАНІЗАЦІЇ СУДОЧИНСТВА

Анотація. Стаття присвячена визначенню філософських аспектів процесу гуманізації судочинства, закономірностей формування світогляду суддів з точки зору поваги до загальнолюдських цінностей, звичаїв, традицій та ментальності населення. За результатами дослідження зроблено висновки про те, що практика протидії злочинності показує, що карально-репресивний підхід стосовно протидії вчиненню злочинів не є достатньо ефективним, тому необхідно впроваджувати механізми альтернативних гуманітарних процедур врегулювання конфліктів. Водночас результати дослідження висвітлили й негативні тенденції розвитку вітчизняного законодавства, а саме: гуманізація відносин з боку держави до осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів або засуджені за їх вчинення, здійснюється без повного врахування інтересів та прав осіб, що виявилися жертвами протиправних дій, а також відсутності дієвих заходів захисту осіб, які стали їх свідками.

Ключові слова: антропологія, гуманізація, кодифікація, логіка, медіація, правосуддя, принцип законності, природні права.

Актуальність теми дослідження. Питання, пов'язані з гуманізацією (від лат. *homo* – людина) суспільних відносин, у тому числі у галузі відправлення судочинства, за всіх часів було під особливою увагою філософської думки. У свої працях видатні мислителі Сократ, Платон, Аристотель, Сенека, Цицерон, Дж. Локк, Г. Гроцій, Ш. Монтеск'є, Т. Джефферсон, Т. Аквінський, І. Бентам, І. Гердер, І. Кант, Г. Гегель, Дж. Мілль, Г. Скворода, М. Бердяєв, В. Вернадський теоретично обґрунтували принцип побудови земної цивілізації на засадах раціональності і гуманізму як форму реалізації фундаментальних при-

родних, невідгемних прав людини на життя, безпеку, свободу, власність, судовий захист тощо. Серед сучасних дослідників ідей гуманізму слід відзначити: Д. Хадиєва [1], С. Ангелова [2], Е. Баллера [3], Т. Сошнікову [4], Г. Водолозова [5], Дж. Бленкхолма [6], Х. Кастиглеа [7], Р. Веллса [8] та деяких інших.

Водночас, слід констатувати, що не зважаючи на значну кількість публікацій та наукових праць, визначення гуманізму у його сучасному розумінні, як філософсько-правової категорії, державної ідеології, соціального феномену та засобу обмеження надмірності державного примусу у

ході відправлення правосуддя щодо осіб, які вчинили протиправні діяння, все ще лишається предметом чисельних дискусій.

Теоретичну базу дослідження складають праці видатних філософів, названих та багатьох інших фахівців у галузі права, аналітичні розвідки щодо історії, теорії та практики вітчизняного судочинства.

Метою дослідження є вивчення філософських аспектів процесу гуманізації судочинства, закономірностей формування світогляду суддів з точки зору поваги до загальнолюдських цінностей, а також звичаїв, традицій та ментальності населення.

Методика дослідження включає комплексний аналіз та узагальнення наявного науково-теоретичного матеріалу та формулювання відповідних висновків та рекомендацій. Під час дослідження використовувались методи наукового пізнання: історичний, термінологічний, герменевтичний, логіко-семантичний, функціональний, системно-структурний, логіко-нормативний, антропологічний та теологічний.

Виклад основного матеріалу. Визначення напрямів трансформації національної судової системи, як невід'ємної складової загальної правозастосовної системи, багато в чому залежить від рівня гуманізації суспільних відносин та домінуючого в соціумі світоглядного ідеологічного підходу до розуміння загальнолюдських цінностей (аксіологічний вимір), а також економічних, соціальних, політичних та інших чинників (онтологічний вимір). Значним чином формування правового світогляду також залежить від рівня особистої та суспільної правової культури, правової свідомості кожного судді та учасників судового процесу.

Згідно з довідковою літературою гуманізація означає: «внесення гуман-

ності; проявляти гуманізм», в свою чергу, «гуманізм» — це «ставлення людини, пройняте турботою про її благо, повагою до її гідності; людяність»; слово «гуманний» має таке значення: «людяний у своїх діях і ставленні до інших людей» [9; с. 266]. Гуманізм в більш вузькому історичному сенсі, за визначенням Є. Вершиніної, є не що інше, як етико-естетична антропологія. Це слово означає тут не те або інше природниче дослідження людини, не означає також і сформованого всередині християнської теології вчення про створення, гріховність і спокути людині, а є по-суті філософським тлумаченням людини, коли суще в цілому інтерпретується і оцінюється від людини і по людині [10, с. 9].

Історичний досвід показує, що для дотримання правопорядку серед племені достатньо було авторитету його вождя та звичаїв, які сформувалися протягом існування цього людського об'єднання, ґрунтувалися на досвіді боротьби за виживання та добровільно визнані усіма членами соціуму й тим самим *de facto* утворювали примітивну судову систему, основу якої складали первісне розуміння справедливості, надія на втручання вищі сили, які не допустять покарання невинного. З утворенням людських об'єднань з ознаками державності стають очевидними недоліки примітивного суду, діяльність якого ґрунтувалася на звичаєвих законах та сталих традиціях населення.

Це стало однією з причин появи кодифікованих збірок нормативних актів, згідно з якими відправлялося судочинство, таких як: Судебник Вавилонського царя Хамурапі (2 тисячі років до н.е.), давньоіндійські закони Ману (близько 1200 років до н.е.), закони Драконта (621 р. до н.е.), Солона (409 р. до н.е.), Дванадцяти таблиць (450 р. до н.е.) тощо.

«Право, — зауважує Аренс, — живе в часі, воно розвивається разом з окремим індивідуумом, народом, людством, воно втручається в усі суспільні потреби; воно видозмінюється згідно з віком, філософськими концепціями, ступенем освіти, звичаями, нарешті, з усією сукупністю особливостей фізичної, розумової і моральної організації окремих осіб і народів» [11, с. 67]. Таким чином з розвитком суспільних відносин міфологічна мораль прашурів, основу якої склали принципи звичаєвого, природного права, трансформувалась у так звану асиметричну соціально-класово диференційовану мораль. Відповідно й формується різне розуміння гуманізму: гуманізм у відношенні до представників правлячої еліти, гуманізм для вільних громадян, гуманізм щодо рабів або у подальшому для кріпаків.

Таким чином соціальне розмежування соціуму *de facto* нівелювало принципи природного права, яке «є природним, перш за все, тому, що воно політичне, адекватне політичній природі людини і висловлює вимоги і уявлення про політичну справедливість у людських взаємовідносинах [12, с. 37-39]». На противагу, в римському праві викристалізувалася теорія, яку виношував ще Цицерон і яка полягала в тому, що основа влади правителя черпається «в народі». Цю теорію в кінцевому підсумку сформулював Ульпіан, чий вислів неодноразово цитувався і з приводу якого не виникало жодних розбіжностей при його тлумаченні ні в дигестах (пандектах), ні в Інституціях [13, с. 174].

Водночас, слід констатувати, що нехтування природними правами людини на життя, гідність, власність тощо у системі відправлення судочинства мало наслідком те, що значна кількість характерних рис, прита-

манних судовим системам у соціумах на протодержавному шаблі розвитку (інститут присяги або клятви, ордалії, кровна помста, принцип таліона (лат. *Lex talionis, Jus talionis* — рівна міра покарання, рівнозначна відплата), тортури тощо), зберігалися ще впродовж тривалого часу й на більш пізніх етапах розвитку людської цивілізації. У цьому контексті слід згадати методи Святої інквізиції, які застосовувалися у боротьбі з еретиками та концепцію «червоно інквізитора» А. Вишинського про зізнання як «царицю доказів».

Свого часу, потреба у кодифікації положень кримінального законодавства Київської Русі стала нагальною з утвердженням монархічної влади київських князів на її території. «Руський закон, пише Н.Полонська-Василенко, — виявляється як добре опрацьоване, самобутнє законодавство, яке карає за злочин проти особи, власності, яке знає тестаменти. Система українського права відповідає вже розвиненому суспільству. Таким чином, це свідчить, що в Україні-Русі законодавство існувало ще до «Руської Правди»» [14, с. 250].

Водночас слід констатувати, що в православній Русі судові переслідування церквою вільнодумства не набуло такого масового характеру, як це мало місце в Західній католицькій Європі. До того ж, на відміну від суду Святої інквізиції, судовий процес в суді православної церкви, як до речі у державному суді, не був суто звинувачувальним, а мав змагальний характер. Основними доказами були: власне зізнання, свідчення послухів і свідків, суди божі, присяга, жереб, зовнішні прикмети.

Гуманізм і хороша політика, писав один з «батьків» Конституції США О.Гамільтон, в сукупності вимагають, щоб добра прерогатива поми-

лування мінімально не обмежувалася або ускладнювалася. Натомість у кримінальному кодексі кожної країни так багато говориться про необхідну суворість, що без легко здійснених винятків на користь вчинили ненавмисні злочини, правосуддя постане кровожерливим і жорстоким. Оскільки почуття відповідальності прямо пропорційно її неподільності, можна зробити висновок, що людина одноосібно з більшою готовністю прийме до уваги переконливість мотивів на користь пом'якшення жорсткості закону і з меншою піддасться міркувань помсти тому, хто є його об'єктом [15, с. 483].

Історики, — пише А.Головін, — відмічають значний внесок у розробці кардинальних перетворень у процесуальній сфері італійського правознавця та громадського діяча Чезаре Беккарія (*Beccaria Bonesana Cesare*, 1738—1794) [16, с. 64].

"Злочин, — наголошував Ч.Беккарія, — або доведений, або недоведений. Якщо доведений, то за нього можна накладати лише те покарання, що встановлене законом, і тортури є непотрібними, бо зізнання злочинця зайве. Якщо ж злочин не доведено, то не можна мучити невинного, яким, за законом, слід уважати кожного, чий злочин недоведений". Тому, замість зізнання з допомогою тортур, "царицею доказів" має бути з'ясування справжньої винуватості чи невинуватості обвинувачуваного на основі об'єктивного й неупередженого вивчення всіх доказів. Для забезпечення цього судовий розгляд повинен бути публічним [17, с. 118].

У міру пом'якшення суворості покарання, зникнення голоду та інших гидот в тюрмах, а також у міру проникнення за їх замкнені двері і в душі неблаганних і черствих служителів правосуддя почуття жалю і гуманного

ставлення до ув'язнених закони зможуть пом'якшити вимоги, які є підставою для особистого затримання. Обвинувачений, що піддався висновку і згодом виправданий, не повинен тому носити тягар безчестя. Скільки римлян, звинувачених в найтяжчих злочинах, але визнаних невинними, набуло згодом повагу народу і удостоєно почесних посад! Але чому ж інша доля чекає визнаного невинним в наш час? Та тому що в нинішній кримінальній системі ідея насильства і влади, на загальну думку, превалює, мабуть, над ідеєю справедливості, тому що в одну і ту ж камеру садять без розбору і обвинувачених і засуджених, бо зміст підсудного у в'язниці стало швидше покаранням, ніж попередніми висновками [17, с. 119].

Наприкінці XVIII століття проблеми кримінального права і процесу, злочину і покарання з антифеодальних, буржуазно-гуманістичних позицій ретельно досліджував і Г. Гегель. В «Історичних етюдах» (фрагменти написані в 1797-1800 рр.), Гегель відзначав значення публічності суду: деспотизмові зручніше вбивати в темряві, ніж публічно. Відстоюючи гідність злочинця, він, зокрема, писав: «загалом у кожній державі, де життя громадянина вирішує за зачиненими дверима суд, не вибраний народом зі свого середовища, підданим украй бажано, щоб у голосу суспільства залишилася ця тінь значення, бо перед публічною стратою зачитується обґрунтований вирок, що необхідно для суду, який наче відчуває потребу виправдатися в очах народу. Але це міркування відпадає у тих державах, де у громадянина є право вимагати, щоб його судили ті, хто йому рівні» [18, с. 230].

У подальшому, з розвитком суспільних відносин і соціальної думки,

гуманізм як вчення просувався все далі і все більше огортав нашу цивілізацію. У сучасному світі гуманізація — це облаштування всіх сфер діяльності з максимальною безпекою для залучених до неї людей. Безпекою знову ж таки не тільки для життя і здоров'я, а й для особистих прав.

Важливу роль у процесі гуманізації судочинства, безумовно відіграє законодавець, шляхом прийняття справедливих законів з урахуванням аксіологічних, онтологічних та епістемологічних факторів життєдіяльності соціуму. Слід мати на увазі, що практика правозастосування у судовому процесі багато в чому залежить від особистості судді, який приймає судові рішення, на підставі оцінки наявних доказів, керуючись власним переконанням. А. Коні також виділяв п'ять етапів розвитку правосуддя в контексті оцінки доказів за внутрішнім переконанням суду (судді):

1) свобода внутрішнього переконання судді при обмеженому колі доказів (античний та інший древній світ);

2) непотрібність внутрішнього переконання при пануванні ордалій (ранне середньовіччя, ранній феодалізм);

3) упередженість внутрішнього переконання при пануванні догм християнської церкви (розквіт середньовіччя);

4) зв'язаність внутрішнього переконання при теорії формальних доказів (пізні середньовіччя, абсолютизм);

5) свобода внутрішнього переконання новітнього часу [19, с. 80-82].

На наш погляд, свобода внутрішнього переконання судді за новітніх часів, багато в чому залежить від

сприйняття ним сучасних філософсько-правових вимірів у галузі юриспруденції. Зокрема, йдеться про оцінку встановлених юридично значимих фактів з використанням прийомів формальної логіки, застосування положень сучасних концепцій дослідження доказів, зокрема концепції релевантності¹, використання новітніх наукових знань у галузях життєдіяльності соціуму, до яких належать питання, що є предметом судового розгляду (епістемологічних фактор).

Шарль Монтеск'є стверджував: «Міжнародне право засноване на тому принципі, що народи повинні в мирний час приносити один одному якомога більшу користь, а під час війни спричиняти якомога меншу шкоду, не порушуючи свої власні інтереси» [20, с. 375]. У другій половині ХХ ст. світова спільнота переживши страхіття двох світових війн, з їх чисельними нехтуваннями загальнолюдськими цінностями, нарешті ухвалила низку міжнародно-правових актів з прав людини, якими закріпила на міжнародному рівні принцип пропорційності, основна ідея якого полягає в тому, що мета обмеження прав людини має бути достатньо суспільно цінною і вагомою, а засіб її досягнення найменш обтяжливим для особи, чиї права обмежуються [21, с. 24]. Зокрема, це стосується:

— заборони катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки і покарання;

— поваги й охорони прав, свобод та законних інтересів засуджених;

— ставлення працівників установ виконання покарань до засуджених з

¹ Сутність концепції релевантності (від англ. relevance — міра відповідності отриманого результату бажаному) полягає у визнанні того, що жоден доказ не є актуальним сам по собі, у разі відсутності його логічного зв'язку з іншими та фактом, який встановлюється.

повагою до їх гідності;

— створення належних умов утримання засуджених;

— соціальної і правової захищеності засуджених;

— забезпечення особистої безпеки засуджених;

— запровадження юридичної відповідальності за катування, інше жорстоке поводження із засудженими [22, с. 9].

Особливу увагу міжнародні правничі організації приділяють гуманізації принципів та порядку (процедурі) застосування примусу з боку держави щодо осіб, які підозрюються у вчиненні правопорушень або засуджені за їх вчинення. Згідно зі Зводом принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню або ув'язненню в будь-якій формі, затвердженим Генеральною Асамблеєю ООН у 1988 році, до таких принципів, зокрема, належать:

— по-перше, заходи з гуманізації відносин держави з особами, щодо яких застосовуються засоби державного примусу у зв'язку з вчиненням ними протиправних дій, здійснювалися в країнах розвинутої демократії на тлі усталених традицій захисту громадянських, у тому числі майнових, прав осіб від протиправних зазіхань як з боку держави, так і інших осіб;

— по-друге, паралельно з прийняттям актів міжнародного права з цих питань, у тому числі зазначеного Зводу принципів, ООН, Рада Європи та інші впливові міжнародні організації затверджували також акти,

спрямовані на підвищення рівня захисту прав та інтересів іншої сторони кримінального процесу — жертви злочину[23].

Практика протидії злочинності, зазначає А.Арутюнян, показує, що карально-репресивний підхід щодо протидії вчиненню злочинів не є достатньо ефективним, тому необхідно впроваджувати механізми альтернативних процедур врегулювання конфліктів [24, с. 18]. Як одна з таких процедур в багатьох зарубіжних країнах для вирішення кримінально-правових конфліктів активно застосовується медіація¹, філософське підґрунтя якої складає гуманітарна концепція, авторства Г. Зера, за якою злочин як протиправне та каране діяння необхідно розглядати не з позиції суспільної небезпеки, а в аспекті шкоди, завданої конкретній особі. Відповідно, і покарання злочинця має передбачати, насамперед, відшкодування збитків жертві, а вже потім — суспільну складову покарання.

Слід також зазначити, що аналітичне дослідження практики кримінального судочинства деяких західних держав показує, що принцип законності (позитивіський підхід), поступово витісняє принцип доцільності (онтологічний підхід).

Так, зазначає М. Чельцов-Бебутов, якщо відповідно до принципу законності компетентна особа зобов'язана порушити кримінальну справу по кожному злочину, то відображенням принципу доцільності є можливість такої особи у кожному конкретному

¹ Медіація (англ. *mediation* — посередництво) — вид альтернативного врегулювання спорів, метод вирішення спорів із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації і проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб вони самі змогли обрати той варіант рішення, який би задовольняв інтереси і потреби усіх учасників конфлікту. На відміну від формального судового чи господарського процесу, під час медіації сторони доходять згоди самі — медіатор не приймає рішення за них.

випадку вирішувати питання щодо доцільності і необхідності порушення справи [25, с. 480]. Відомо, що поняття доцільності в офіційних джерелах не закріплено, але на це питання дає відповідь філософія. У філософській науці доцільність визначається як відповідність явищу чи якомусь відносно завершеному процесу, матеріальна або ідеальна модель якого виступає як ціль. Доцільність відповідає цілі, наміру, бажанню [25, с. 481].

В Угоді про асоціацію України з Європейським Союзом визначено, що цілями її є: а) сприяти поступовому зближенню Сторін, ґрунтуючись на спільних цінностях і тісних привілейованих зв'язках, а також поглиблюючи зв'язок України з політикою ЄС та її участь у програмах та агентствах;

е) посилювати співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод.

Метою політичного діалогу, зокрема, визначено «е) зміцнення поваги до демократичних принципів, верховенства права та доброго врядування, прав людини та основоположних свобод, у тому числі прав осіб, які належать до національних меншин, недискримінації осіб, які належать до меншин, і поваги до різноманітності, а також внесок у консолідацію внутрішніх політичних реформ» [26].

Як впливає з результатів проведеного дослідження актів чинного законодавства, зазначені принципи лягли в основу норм Конституції і відповідних положень кримінального та кримінально-процесуального законодавства, що безумовно сприяло його гуманізації.

Водночас результати цього дослідження висвітлили й негативні тенденції розвитку цього законодавства,

а саме: гуманізація відносин з боку держави до осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів або засуджені за їх вчинення, здійснюється на тлі майже повного ігнорування інтересів та прав осіб, що виявилися жертвами протиправних дій, а також відсутності дієвих заходів захисту осіб, які стали їх свідками [27, с. 6-7].

Наприклад, за ст. 1177 «Відшкодування майнової шкоди фізичній особі, яка потерпіла від злочину» Цивільного кодексу України 2003 р:

«1. Майнова шкода, завдана майну фізичної особи внаслідок злочину, відшкодовується державою, якщо не встановлено особу, яка вчинила злочин, або якщо вона є неплатоспроможною.

2. Умови та порядок відшкодування майнової шкоди, завданої майну фізичної особи, яка потерпіла від злочину, встановлюються законом».

Однак, відповідного закону прийнято не було, навпаки після внесення змін до цієї статті згідно із Законом № 245-VII від 16 травня 2013 року, ключове, на наш погляд, положення «якщо не встановлено особу, яка вчинила злочин», з тексту вилучено. Таким чином чинна редакція статті 1177 ЦК України набула такого вигляду:

«1. Шкода, завдана фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення, відшкодовується відповідно до закону.

2. Шкода, завдана потерпілому внаслідок кримінального правопорушення, компенсується йому за рахунок Державного бюджету України у випадках та порядку, передбачених законом».

Вочевидь таким чином порушено одну з основних вимог принципу верховенства права — правова визначеність закону, оскільки, на відміну від по-

передньої редакції, не обумовлено у яких випадках положення частини цієї статті мають застосовуватися.

Висновки:

1. Поняття «гуманізм» у сучасному розумінні охоплює такі загальнолюдські цінності як визнання людської особистості, повагу до її життя, гідності, недоторканності, рівності у правах, права на судовий захист тощо. Центральною темою процесу гуманізації судочинства є справедливість як відношенні до правопорушника (адекватність покарання) так і у відношенні до жертви протиправних дій (сатисфакція завданої моральної та матеріальної шкоди).

2. Важливу роль у процесі гуманізації судочинства, безумовно відіграє законодавець, шляхом прийняття справедливих законів з урахуванням аксіологічних, онтологічних та епістемологічних факторів життєдіяльності соціуму.

3. Практика правозастосування у судовому процесі багато в чому залежить й від особистості судді, який приймає судові рішення на підставі оцінки наявних доказів, керуючись власним переконанням на підставі неупередженої оцінки встановлених юридично значимих фактів з використанням прийомів формальної логіки, застосування положень сучасних концепцій дослідження доказів, зокрема концепції релевантності, використання новітніх наукових знань у

галузях життєдіяльності соціуму, до яких належать питання, що є предметом судового розгляду (епістемологічний фактор).

4. Практика протидії злочинності показує, що карально-репресивний підхід щодо протидії вчиненню злочинів не є достатньо ефективним, тому необхідно впроваджувати механізми альтернативних гуманітарних процедур врегулювання конфліктів. Як одна з таких процедур в багатьох зарубіжних країнах для вирішення кримінально-правових конфліктів активно застосовується медіація, філософське підґрунтя якої складає концепція, авторства Г. Зера, за якою злочин як протиправне та каране діяння необхідно розглядати не з позиції суспільної небезпеки, а в аспекті шкоди, завданої конкретній особі. Відповідно, і покарання злочинця має передбачати відшкодування збитків жертві, а вже потім — суспільну складову покарання.

5. Водночас результати дослідження висвітлили й негативні тенденції розвитку вітчизняного законодавства, а саме: гуманізація відносин з боку держави до осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів або засуджені за їх вчинення, здійснюється без повного врахування інтересів та прав осіб, що виявилися жертвами протиправних дій, а також відсутності дієвих заходів захисту осіб, які стали їх свідками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Хадыев Д.В. Гуманизм и религия в творчестве И.Г. Гердера *Философская мысль*. 2018. № 6. С. 1 — 8. DOI: 10.25136/2409-8728.2018.6.26163 URL: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=26163.
2. Ангелов Стефан. Революционный гуманизм социалистического общества. *Proceedings of the XVth World Congress of Philosophy*. Volume 6, 1975. Pages 685-699. DOI: 10.5840/wcp1519756312.
3. Баллер Э.А. Гуманизм и антигуманизм в культуре современного мира. *Proceedings of the XVth World Congress of Philosophy*. Volume 3, 1974 Pages 173-176. DOI: 10.5840/wcp151974337.

4. Сошникова Т.А. Социальная справедливость и гуманизм в современном государстве и праве. *Научные труды Московского гуманитарного университета*, 2017. № 1. С. 62–66. DOI: <http://dx.doi.org/10.17805/trudy.2017.1.9>
5. Водолазов Г.Г. Новый гуманизм (неогуманизм) как идеологическая парадигма XXI века. *Научные труды Московского гуманитарного университета*, 2018. №2. С. 21 – 34. DOI: <http://dx.doi.org/10.17805/trudy.2018.2.2>.
6. Blankholm Joseph. Secularism, Humanism, and Secular. Humanism: Terms and Institutions. *The Oxford Handbook of Secularism* Edited by Phil Zuckerman and John R. Shook. Print Publication Date: Feb 2017 Subject: Religion, Religion and Society Online Publication Date: Jan 2017 DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199988457.013.4
7. Castiglia Christopher. Practices of Hope: Literary Criticism in Disenchanted Times. Published to NYU Press Scholarship Online: May 201. DOI: 10.18574/nyu/9781479818273.001.0001.
8. Wells R. Anti-humanism. *Roehampton University*, London. Publisher: Cambridge University Press. P. 177-203 DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511483622.011>.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
10. Вершинина Е.М. Непрерывное воспитание и гуманизация в системе образования – суть социально-экономического и духовного возрождения общества: Концепция. Х.: Регион-информ, 2004. 430 с.
11. Таганцев Н.С. Русское уголовное право. Лекции. Часть общая. М.: Наука, 1994. Т.1.380 с.
12. Політологія: Академічний курс: Підруч. / Л.М. Герасіна, В.С. Журавський, М.І. Панов та ін.; 2-ге вид., перероб. і доп.. К.: "Ін Юре", 2006. 519 с.
13. Себайн Джордж Г., Торсон Томас Л. Ціцерон і римські юристи. *Історія політичної думки*. К., 1997. С. 163-175.
14. Полонська-Василенко Н. Історія України у 2-х т. К.:Либідь, 1993. Т.1. 608с.
15. Гамильтон Александр К народу штата Нью-Йорк. Федералист № 74 Политические эссе А. Гамильтона, Дж. Мэдисона и Дж. Джая. М.: Издательская группа «Прогресс» – «Литера», 1994. С. 483–485.
16. Головін А.С. Захист прав і свобод людини і громадянина при здійсненні правосуддя у рішеннях Конституційного Суду України. К.: Логос, 2011. С.64.
17. Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях / пер. Ю.М. Маринина, Г.В. Черданцева. М.: Фирма «Стелс»: Бимпа 1995. 303 с.
18. Гегель. Работы разных лет. М.: "Мысль", 1970. Т. 1. 668 с.
19. Кони А. Ф. Нравственные начала в уголовном процессе. Избранные работы. М.: Издательство Юрайт, 2017. 148 с.
20. Монтескье Ш. Право и мораль. *Антология мудрости* Сост. В.Ю. Шойхер. М. : Вече, 2007. 848 с.
21. Тертишник В.М. Кримінальний процес України. Загальна частина: підручник. Академічне видання. К. : Алерта, 2014. 440 с.
22. Рудник Т.В. Реалізація принципу гуманізму при виконанні та відбудованні покарання у виді позбавлення волі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. К., 2010. 22 с.
23. Свод принципов защиты всех лиц, подвергаемых задержанию или заключению в какой бы то ни было форме, утвержденной ГА ООН: Резолюция 43/173 1988 г. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_206.
24. Арутюнян А.А. Медиация в уголовном процессе : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. М., 2012. 24 с
25. Чельцов-Бебутов М.А. Курс уголовного-процессуального права. СПб.: Альфа; Равена. 1995. 846 с.
26. Угода про асоціацію України з Європейським Союзом від 21.03.2014р. URL: http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine
27. Головін А.С. Забезпечення у вітчизняному законодавстві моральної та матеріальної шкоди, завданої потерпілим. *Бюлетень Міністерства юстиції України*, 2012. № 2. С. 5-21.

Рудюк В.

Философские аспекты процесса гуманизации судопроизводства.

Аннотація. Стаття посвящена определению философских аспектов процесса гуманизации судопроизводства, закономерностей формирования мировоззрения судей с точки зрения уважения к общечеловеческим ценностям, а также обычаев, традиций и ментальности населения. По результатам исследования автор делает выводы, согласно которым практика противодействия преступности показывает, что карательно-репрессивный подход как противодействие преступности не является достаточно эффективным, поэтому необходимо внедрять механизмы альтернативных гуманитарных процедур урегулирования конфликтов. В то же время результаты исследования осветили негативные тенденции развития отечественного законодательства, а именно: гуманизация отношений со стороны государства к лицам, которые подозреваются в совершении преступлений или осуждены за их совершение, осуществляется без полного учета интересов и прав лиц, оказавшихся жертвами противоправных действий, а также в отсутствии действенных мер защиты лиц, ставших их свидетелями.

Ключевые слова: антропология, гуманизация, кодификация, логика, медиация, правосудия, законности, естественные права.

V. Rudyuk

Philosophical aspects of the process of humanization of justice.

Summary. The article is devoted to the study of issues related to the humanization of public relations in the field of administration of justice. traditions and mentality of the population. According to the results of the study, the author makes sound conclusions according to which the practice of counteraction to crime shows that the punitive and repressive approach to counteracting crime is not effective enough, therefore it is necessary to introduce mechanisms of alternative humanitarian procedures for conflict resolution. At the same time, the results of the study also highlighted the negative trends in the development of national legislation, namely: humanization of relations by the state to persons suspected of committing crimes or convicted of committing them is carried out without taking full account of the interests and rights of persons who have been victims of unlawful acts, as well as lack of effective measures to protect the witnesses.

Keywords: anthropology, humanization, codification, logic, mediation, justice, principle of law, natural rights.

